

Instytut Nauk Politycznych

Wydział Nauk Społecznych

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Ocena rozprawy doktorskiej

**„Przywództwo polityczne Prezesów Rady Ministrów w Rzeczypospolitej Polskiej
w latach 1989-2015”, ss. 585.**

Autorka: mgr Agnieszka Zofia Grzegorzcyk

Promotor: prof. dr hab. Wojciech Sokół

Podstawa oceny

Ocena rozprawy została przygotowana w związku z powołaniem na recenzenta na podstawie uchwały Rady Naukowej Nauk o Polityce i Administracji na Wydziale Politologii i Dziennikarstwa UMCS w Lublinie.

Niniejsza recenzja dotyczy oceny, czy wskazana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydatki w dyscyplinie nauki o polityce i administracji oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Ocena

Tytułowa problematyka wpisuje się w dyscyplinę nauki o polityce i administracji. Połączenie kwestii przywództwa politycznego oraz władzy wykonawczej należy do katalogu istotnych zagadnień politologicznych, które są interesujące poznawczo. Podjęcie się analizy tytułowego problemu jest zasadne i ważne z punktu widzenia naukowego, jak również praktycznego. Poszerzenie wiedzy o przywództwie politycznym Prezesa Rady Ministrów jest zadaniem istotnym i potrzebnym w kontekście badawczym i dydaktycznym.

Temat został sformułowany prawidłowo, gdyż wskazuje na główny problem badawczy, który zostanie poddany analizie w aspekcie merytorycznym i czasowym. Przyjęta cezura obejmująca lata 1989-2015 jest uzasadniona. Skupienie się na tym okresie pozwala na

zachowanie dystansu do zebranego materiału badawczego. Pozwoliło również zgromadzić oraz opracować dane z utrzymaniem odstępu czasowego oraz uniknięcia włączenia się w ocenę bieżącej polityki, zarówno w kontekście badaczki, jak i respondentów.

Zachęcam jednak do rozważenia modyfikacji tytułu w przypadku wydania publikacji drukiem. W obecnym kształcie jest on podobny do tytułu rozprawy doktorskiej Marcina Dobrowolskiego z 2018 roku, a zwłaszcza książki opublikowanej w 2020 roku. Ponieważ odrębność merytoryczna jest bezsprzeczna, tym bardziej warto odróżnić w większym stopniu także tytułem ewentualnej książki. Poddaję pod rozagę zastosowanie terminu przywództwa premierowskiego. Zagadnienie to jest przecież przedmiotem rozprawy, pojawia się w tytułach rozdziałów i podrozdziałów. Jego zastosowanie w tytule byłoby uzasadnione merytorycznie i technicznie. Przede wszystkim z korzyścią dla podkreślenia oryginalności badań. Zwłaszcza, że grunt terminologiczny pod jego stosowanie został przygotowany także w innych publikacjach, które są cytowane w niniejszej rozprawie (zob. m.in. Hartliński 2012; Grzegorzczak 2016; Leszczyńska-Wichmanowska 2022). Z przyjemnością będę wyczekiwał monografii o przywództwie premierowskim na polskim rynku wydawniczym.

Struktura rozprawy opiera się na pięciu rozdziałach. Jest ona skonstruowana w sposób logiczny oraz poprawny. Spis treści odzwierciedla kolejne problemy badawcze poddane analizie. Zarówno dobór jak i określenie kolejności poszczególnych etapów jest wykonane poprawnie. Tytuły rozdziałów oraz podrozdziałów zostały sformułowane zgodnie z zasadami. Wyjątkiem jest dwuzdaniowy tytuł rozdziału trzeciego, który warto byłoby dopracować pod kątem zawężenia do jednego zdania. Wydaje się, że użyte doprecyzowanie: „Typy karier przywódców politycznych sprawujących funkcje Prezesa Rady Ministrów” byłoby zasadne oraz w zupełności wystarczające, a także lepiej oddawało treść naukową tam zawartą.

Wstęp został przygotowany zgodnie z przyjętymi standardami i zawiera niezbędne elementy. Uzasadnienie podjęcia badań w tym kierunku jest przekonujące. Doktorantka udowadnia również znajomość stanu badań i najważniejszej literatury przedmiotu w języku polskim.

Katalog pytań badawczych jest interesujący. Począwszy od rozwiązywania dylematów teoretycznych, przechodzi się do pytań szczegółowych opartych o dociekania empiryczne. W przypadku doskonalenia treści na potrzeby publikacji zalecam dopracowanie pytań badawczych 5 i 6 z określeniem dokładnego okresu czasowego, zgodnego z tytułem rozprawy. Zalecam również ponowne przemyślenie pytania numer 3 „W jaki sposób można definiować w Polsce przywództwo premierowskie”. Można to interpretować na wiele sposobów: Jak

definiują Polacy? Chyba bardziej chodzi o to, jak można analizować przywództwo premierowskie w kontekście Polski. Raczej skłaniałbym się jednak ku argumentacji, że sama definicja przywództwa premierowskiego jest wolna od czynników krajowych, tak jak definiowanie partii politycznych czy władzy wykonawczej. Choć oczywiście możemy analizować powyższe pojęcia w kontekście poszczególnych krajów. Warto również dopracować kwestię pytań badawczych pod kątem zawężenia ich do jednego zdania. W przypadku pytań 8, 9, 11 oraz 15 – w jednym punkcie zaprezentowano w rzeczywistości dwa pytania badawcze. Warto zatem doprecyzować jedną i ostateczną wersję pytania zamiast dopowiadania jego istoty w dwóch zdaniach.

Postawiono trzy tezy. Pierwsza z nich stanowi, że przywództwo premierowskie uwarunkowane było nie tylko kontekstem instytucjonalno-prawnym i politycznym, lecz również osobowościowym sprawujących funkcję Prezesa Rady Ministrów. Jest to bardzo ważne zagadnienie i rzeczywiście Autorka dąży do dowiedzenia w procesie badawczym słuszności tego twierdzenia. Druga teza stanowi o wpływie przywództwa premierowskiego na efektywność i stabilność systemu politycznego we wskazanym okresie. Jest to teza ambitna i wynika z optyki przyjętej w rozprawie, stawiając w centrum uwagi premiera. Trzecia teza odnosi się do kwestii dominujących sposobów narracji politycznej w okresie realizacji przywództwa premierowskiego, co wpływało na trwałość i skuteczność polityczną.

Przedstawienie we wstępie rozprawy pytań zadawanych respondentom, a przede wszystkim celu ich sformułowania, ukazuje tak pożądaną świadomość badawczą do rozwiązania określonych celów, adekwatnych do zaprojektowanego procesu badawczego. Przeprowadzenie badań między innymi w postaci wywiadów z Prezesami Rady Ministrów czy Prezydentami zasługuje na uznanie i wnosi cenną wartość dla rozprawy, a także ogólnie dla badań politologicznych w Polsce. Wysiłek ten z pewnością przyczynia się do pozytywnego odbioru rozprawy oraz świadczy o determinacji autorki do zebrania możliwie szerokiego i rzetelnego zbioru danych. Co istotne, dokonano krytycznej analizy otrzymanych danych, pogrupowano je i przyporządkowano do określonych kategorii oraz umieszczono trafnie w odpowiednich fragmentach rozprawy.

Rozdział pierwszy ukazuje istotę przywództwa premierowskiego. Przedstawiono najważniejsze kwestie związane z pojęciem władzy oraz przywództwa politycznego. Ukazano znajomość głównych typologii i klasyfikacji przywództwa politycznego. Przede wszystkim, co zasadne, przybliżono pojęcie przywództwa premierowskiego w kontekście nurtów badawczych. Wartościowym aspektem tej części rozprawy jest próba określenia siły premiera

i jej pomiar poprzez określone wskaźniki. Ponadto, potwierdzeniem rozeznania w problematyce premierostwa w Polsce jest ukazanie węzłowych punktów historycznej ewolucji.

Rozdział drugi stanowi potwierdzenie warunku ogólnej wiedzy teoretycznej. Wykazano się znajomością najważniejszych aspektów instytucjonalnych determinujących aktywność Prezesa Rady Ministrów. Zarówno w kontekście prawnym, jak i politycznym przedstawiono główne uwarunkowania nominacji na to stanowisko. Dobór i realizacja treści w tej części pracy dowodzą dobrego rozeznania w kluczowych kompetencjach oraz relacjach we władzy wykonawczej w Polsce. Tym samym utwierdzając czytelnika w znajomości teoretycznych aspektów poruszanego zagadnienia.

Rozdział trzeci dotyczy karier premierów i ma wymiar analityczny. Trafnie ukazuje trzy główne trajektorie: partyjną, semipartyjną oraz pozapartyjną. Przyporządkowanie oraz charakterystyka poszczególnych Prezesów Rady Ministrów cechuje podejście autorskie poparte określonymi tezami. Jest to zadanie trudne i obarczone zawsze brakiem pełnej wiedzy. Niemniej jednak dokonana analiza posiada walory deskryptywne i przydatne do dalszych analiz porównawczych. Zasygnalizowanie głównych punktów kariery politycznej oraz poparcia dla rządów pozwala na interpretacyjne spojrzenie na ówczesną sytuację. Podjęta i efektywnie zrealizowana próba autorskiego przedstawienia typów karier premierów poświadcza samodzielność badawczą w kreowaniu typologii oraz realizacji analiz porównawczych.

Rozdział czwarty ukazuje perspektywę porównawczą różnych cech osób sprawujących funkcję Prezesa Rady Ministrów. Otrzymujemy zestawienia na temat przywództwa premierowskiego pod kątem wieku obejmowania urzędu; poziomu i profilu wykształcenia (w tym stopni naukowych oraz kierunków kształcenia); jak i funkcje pełnione przed objęciem stanowiska. Ciekawą próbą jest określenie stylów politycznych poszczególnych premierów. To wszystko zostało uzupełnione opiniami z przeprowadzonych wywiadów. Miałbym tylko drobną wątpliwość czy należy korzystać ze sformułowania „cechy psychologiczne” w pracy z zakresu nauk o polityce i administracji, nie mając kompetencji i wykształcenia w zakresie psychologii. Oczywiście jest to niezwykle kuszące aby scharakteryzować przywódców pod kątem cech psychologicznych i wiedza taka byłaby niezwykle pożądana. Niemniej warto z dystansem podejść do własnych możliwości przeprowadzenia takich badań i zmodyfikować terminologię w przypadku dalszych prac wydawniczych.

Rozdział piąty poszerza wiedzę o dominujące idee przyświecające tworzeniu Rady Ministrów oraz sprawowania rządów. Ciekawym aspektem jest próba interpretacji relacji Prezesów Rady Ministrów z Prezydentem RP. Analiza wykorzystania potencjału byłych

premierów jest wartościowym wkładem do wykorzystania w aspekcie teoretycznym oraz praktycznym. Brak jest dotychczas pogłębionych opracowań skupiających się na aktywności i działalności byłych przywódców politycznych, co w pewnym sensie jest rekompensowane przez tę część rozprawy. Zarówno rozwiązania systemowe, jak i praktyka – również w opinii samych zainteresowanych – nie sprzyjają dbaniu o wykorzystanie wiedzy oraz doświadczenia jednych z najważniejszych osób w państwie. Jest to zarówno ciekawym wkładem do dyskursu naukowego, jednocześnie ukazując realia polityczne niestety nie sprzyjające byłym przywódcom.

Zakończenie w sposób poprawny i trafny ukazuje odpowiedzi na postawione pytania. Zwięźlenie procesu badawczego zostało przygotowane w sposób klarowny i podkreślający charakter naukowy rozprawy. Należy docenić dążenie do jasnego powiązania pytań badawczych z odpowiedziami i wnioskami.

Wartość poznawczą przedstawia również aneks, w którym zawarto stenogramy rozmów. Jest to interesująca baza wiedzy dla kolejnych badaczy podejmujących się trudu analizy różnych aspektów związanych z polskimi premierami. Domniemam, że będzie to ciekawa lektura, która będzie przydatna do przyszłych inicjatyw badawczych Doktorantki.

Przedłożona rozprawa, jak prawie każda, zawiera pewne nieścisłości oraz niedociągnięcia. Mając na uwadze dobre praktyki recenzyjne chciałbym wystosować trzy ogólne uwagi, które mogą się przydać w przypadku przygotowania publikacji bazujących na rozprawie.

Warto przede wszystkim dopracować kwestie edytorskie. Błędy techniczne w układzie treści, tabel czy przypisów niestety obniżają odbiór pracy. Nie przesłaniają wartości merytorycznej rozprawy, ale niepotrzebnie przyciągają wzrok i myśli czytelnika, zamiast pozwolić skupić się na lekturze.

Warto dopracować kwestie terminologiczne i uzupełnić je o literaturę anglojęzyczną. W poszczególnych częściach znajdują się dowody na rozumienie zakresu pojęciowego kluczowych dla rozprawy kwestii: przywództwo premierowskie, premier, rząd, gabinet. Jednak warto byłoby wyjść poza przykład Polski oraz rodzimą literaturę, posiłkując się w większym stopniu publikacjami anglojęzycznymi o przywództwie premierowskim w innych państwach. W przypadku ogłoszenia rozprawy drukiem lub publikacji artykułów naukowych, poszerzyłyby to znacznie walory naukowe i przydatność dla międzynarodowego gremium czytelników.

Zachęcam również ponownie prześledzić treść formułowanych konkluzji. W niektórych miejscach pojawiają się sformułowania, które są intuicyjnie uprawnione, ale nie zawsze poparte klarownymi przesłankami naukowymi.

Byłoby wielce pożądane przeprowadzić również rzeczowe wywiady z dwoma kluczowymi przywódcami – Donaldem Tuskiem oraz Jarosławem Kaczyńskim. Oczywiście rozumiem, że nie było to możliwe ze względów niezależnych od Autorki. Tym bardziej pozostaje nadzieja, że w uda się to uczynić na potrzeby publikacji.

Podsumowanie

Rozprawę oceniam pozytywnie.

Podjęcie się problematyki przywództwa politycznego Prezesów Rady Ministrów należy uznać za pomysł trafny. Zagadnienie te jest istotne poznawczo w wielu wymiarach: naukowym, dydaktycznym oraz praktycznym. Realizacja procesu badawczego ukazała zdolność do samodzielnego projektowania i realizowania badań. W wielu wypadkach przeanalizowane wątki nie były dotychczas poruszane w literaturze przedmiotu i znalazły się po raz pierwszy w niniejszej rozprawie. Można zatem potwierdzić rozwiązanie oryginalnego problemu badawczego. W pracy wykorzystano umiejętnie różnorodne źródła: literatura naukowa, akty prawne, obwieszczenia Państwowej Komisji Wyborczej, wyniki badań opinii społecznej; strony internetowe instytucji publicznych oraz przywódców; prasa.

Za istotny walor naukowy uznaję wieloaspektową analizę przywództwa premierowskiego. Treść rozprawy uwidacznia ogólną wiedzę teoretyczną na temat politycznych oraz instytucjonalnych uwarunkowań aktywności Prezesów Rady Ministrów. Dostrzegalna jest umiejętność analizy porównawczej w zakresie nowych wątków badawczych.

Konkluzja

W mojej opinii rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Tym samym spełnia wymogi ustawowe oraz merytoryczne, aby sformułować pozytywną konkluzję. W mojej ocenie mgr Agnieszka Grzegorzczuk przygotowała rozprawę naukową, która predestynuje ją do uzyskania stopnia doktora.